

Makale Gönderim Tarihi: 11.09.2019
Makale Yayımlanma Tarihi: 17.12.2019

Makale Kabul Tarihi: 15.12.2019
Aralık 2019 • 9(3) • 614-627

Türkiye’de Mesleki ve Teknik Ortaöğretimin Gelişimi*

Subhan EKŞİOĞLU**

Mehmet TAŞPINAR***

Öz. Bu çalışmada Türkiye’de mesleki ve teknik ortaöğretimin gelişimi tarihsel süreç içerisinde incelenmiş ve mesleki teknik eğitimi geliştirmeye yönelik yapılan çalışmalar ele alınmıştır. Derleme yöntemi kullanılarak yapılan çalışmada alanyazın taranarak mesleki ve teknik ortaöğretimin gelişimi cumhuriyet öncesi dönemden günümüze kadar olan süreç içerisinde ele alınmıştır. Cumhuriyet öncesinde mesleki ve teknik eğitimin 18. yüzyıla kadar usta-çırak ilişkisi içinde gerçekleştiği, 18. yüzyıldan itibaren ise günümüz anlayışına uygun sayılabilecek mesleki ve teknik eğitim kurumlarının açılmaya başlandığı görülmektedir. Cumhuriyet dönemi ile birlikte ise mesleki ve teknik öğretimin gelişmesine önem verilmiş ve zaman zaman duraklamalar olsa da nicel ve nitel artışı sağlayacak çalışmalar yapılmıştır. Özellikle 1970’li yıllardan sonra farklı zaman aralıklarında mesleki ve teknik eğitimin geliştirilmesine yönelik yapılan OSANOR, METGE, MTEM, MEGEP ve İKMEP projeleri ile mesleki ve teknik eğitimin gelişmesi ve güçlendirilmesine yönelik çalışmalar ivme kazanmıştır. Ancak çeşitli nedenlerden dolayı mesleki ve teknik eğitim halen istenilen düzeyde değildir.

Anahtar Kelimeler: Mesleki ve teknik eğitim, ortaöğretim, eğitim tarihi, eğitim programı.

* Bu çalışma birinci yazarın doktora tezinden üretilmiştir.

** Orcid id: <http://orcid.org/0000-0002-5471-627X>, Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri, Eğitim Programları ve Öğretim, eksioglu@sakarya.edu.tr

*** Orcid id: <http://orcid.org/0000-0003-3152-0300>, Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri, Eğitim Programları ve Öğretim, mehmettaspinar@gazi.edu.tr

1. GİRİŞ

Günümüz dünyasında ülkelerin kalkınması ve gelişmesinin en önemli göstergesi olarak iyi yetişmiş ve nitelikli insan gücüne sahip olmaları görülmektedir. Nitelikli ve eğitilmiş insan gücü ile ekonomik alanda rekabet edebilme ve üretimin kaliteli hale getirilmesi mümkün olmaktadır. Bu yüzden hızla gelişen ve değişen bilgi toplumuna ayak uydurabilmek için eleştirel düşünme ve sorun çözme becerisine sahip, yenilikleri ve gelişmeleri takip edebilen ve değişik alanlarda bilgi ve beceri sahibi bireylerin yetiştirilmesi zorunlu hale gelmiştir (Altın, 2007). Ülkelerin mesleki ve teknik eğitim sistemleri nitelikli insan gücü yetiştirme görevini üstlenerek bireyleri iş dünyasına ve ileri eğitim kademelerine hazırlar. Özellikle ortaöğretim düzeyinde, söz konusu işlevler tutarlı biçimde kaynaştırılarak kişisel ve mesleki gelişim açısından bütünlüğü olan programlar uygulanmaya çalışılır (Şahin ve Fındık, 2008: 74).

Mesleki ve teknik eğitimin istenilen ölçüde gerçekleştirilmesi ve nitelikli insan gücünün yetiştirilebilmesi için bilimsel gelişme ve değişmelerin takip edilmesi ve bunların eğitime yansıtılması gerekmektedir. Bu yüzden mesleki eğitim ve öğretimin yıllar içinde değişen koşullara göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada bu noktadan hareketle Türkiye’de mesleki ve teknik ortaöğretimin gelişimi tarihsel süreç içerisinde incelenmiş ve mesleki teknik eğitimi geliştirmeye yönelik yapılan çalışmalar ele alınmıştır. Bu çalışmadan elde edilen sonuçların, milli eğitim çalışanlarına, akademisyenlere ve mesleki ve teknik ortaöğretimle ilgili tüm taraflara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

Çalışmada araştırma yöntemi olarak derleme yöntemi kullanılmıştır. Derleme yöntemi belli bir alan ve konuda yapılmış olan çalışmaların incelenmesi ve böylelikle alanyazında yer alan bilgilerin sentezlenerek yeniden oluşturulmasını sağlamaktadır. Alanyazında var olan çalışmaları inceleyen ve bunun ışığında eski ve yeni yorumları birleştiren ya da tamamen yeni yorumlar ortaya koyan derleme çalışmalarında amaç, diğer araştırmacıların düşünce ve yaklaşımlarının özetlenmesi ve yeni bir sentezin ortaya konulmasıdır (Herdman, 2006).

Bu çalışmada Türkiye’de mesleki ve teknik ortaöğretimin tarihsel gelişimi ile günümüzde Türkiye’de uygulanmakta olan mesleki ve teknik ortaöğretimin geliştirilmesine yönelik yapılan çalışmaların genel hatları ile ortaya konması amaçlanmıştır. Bu çerçevede alanyazın taranarak mesleki ve teknik eğitimin Türkiye’deki gelişimi tarihsel süreç içerisinde açıklanmaya ve yapılan çalışmalar özetlenmeye çalışılmıştır.

3. MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM

Alkan, Doğan ve Sezgin (2001: 3) mesleki ve teknik eğitimi bireysel ve toplumsal yaşam için zorunlu olan belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve uygulama yeteneklerini

kazandırarak bireyi zihinsel, duygusal, sosyal, ekonomik ve kişisel yönden dengeli biçimde geliştirme süreci olarak tanımlamışlardır. Mesleki ve teknik eğitim insanlara topluma uyum becerisi kazandırmanın yanında onların hayatlarını devam ettirmelerini sağlayacakları bir mesleğe yönelik bilgi ve beceriyi kazanmalarını sağlayacak olan eğitim türü olarak düşünülebilir. Bu bakış açısından hareketle mesleki ve teknik eğitimin günümüz dünyasında sadece bireylere işe yönelik bilgi ve beceriyi kazandırmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumda yer alan bütün kurum ve kuruluşların işbirliğinin sağlanması ve böylece sadece örgün meslek eğitimleri değil bunların yanında yaygın eğitimler, işyerlerinde yapılan eğitimler ve okul ve işbirliğine dayalı olarak nitelikli insangücü yetiştiren bir eğitim sistemi olduğu rahatlıkla söylenebilir (Celep, 2006).

Mesleki ve teknik eğitimin temel amacı nitelikli insan gücü yetiştirmektir. Bu amacı gerçekleştirebilmek ülkelerin ekonomik sosyal ve kültürel koşullarına bağlıdır. Bu noktada mesleki ve teknik eğitim ile ilgili en büyük katkı ise mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları tarafından sağlanmaktadır. Mesleki ve teknik ortaöğretim; öğrencileri genel ortaöğretimin amaçları ile birlikte iş ve meslek alanlarına insan gücü olarak yetiştiren ve yükseköğretime hazırlayan öğretim kurumlarıdır (Altın, 2007: 35).

Türkiye’de Mesleki ve Teknik Ortaöğretim

Türkiye’de mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları meslek liseleri ve teknik liseler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Meslek liseleri, temel eğitimini tamamlamış olan ve mesleki alanda eğitim almak isteyen herkese açık olan kurumlardır. Teknik liseler ise meslek lisesindeki ilk yılı başarı ile tamamlayan ve teknik eğitim almak isteyen öğrencilerin devam ettikleri okullardır (Şahin ve Fındık, 2008). Bu eğitim kurumlarının tarihsel süreç içerisindeki gelişimi incelendiğinde cumhuriyet öncesi dönemde 18. yüzyıla kadar sanat ve meslek eğitimi ile ilgilenen örgün eğitim kurumlarının varlığı söz konusu değildir. Sanat ve meslek eğitimi bu döneme kadar esnaf ve sanatkarların yanında usta-çırak ilişkisine bağlı olarak yapılmıştır. Cumhuriyet öncesi dönemde bilinen en eski mesleki eğitim kuruluşu Ahi Evran tarafından 13. yüzyılda yapılandırılan Ahilik teşkilatıdır (Kazu, 2002). Halkın hem mesleki ve sanatsal yönden yetişmesini hem de ahlaki tutum ve değerleri geliştirmelerini amaçlayan bu kurumda eğitimin yaşam boyu devam etmesi gerektiği öngörülmüş ve teşkilata katılanların hem bireysel gelişimlerini sağlayacak hem de mesleklerinde ustalık seviyesine ulaşabilmeleri ve kendi iş yerlerini açabilmeleri için gerekli becerileri onlara kazandıracak eğitim ve öğretimden geçmeleri sağlanmıştır (Kazu, 2002; Şahinkesen, 1985; Yılmaz, 1996). Sonraki yıllarda Lonca ve Gedik adlarıyla varlığını sürdüren bu kurum 17. yüzyılın sonlarına doğru işlevini kaybetmeye başlamış, 18. yüzyılda mesleki eğitim kurumlarının açılması ile birlikte varlıkları son bulmuştur (Şahin ve Fındık, 2008).

18. yüzyılda açılmaya başlanan ve günümüzdeki mesleki ve teknik okulların temelini oluşturan ilk örgün eğitim kurumları kimsesiz çocukların barınmalarını ve bir mesleği öğrenmelerini sağlamak için açılan “ıslahhaneler”dir. Bu dönemde kimsesiz kız öğrencilerinde barınma ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla “kız ıslahhaneleri” ve ticaret okulu da açılmıştır (Şahin ve Fındık, 2008; Yılmaz, 1996).

Yenileşme hareketi ile birlikte özellikle ordunun ihtiyacı olan mühendisleri ve doktorları yetiştirmek amacıyla çeşitli yüksekokullar ve askeri araç gereç ihtiyacının yurt içinden karşılanması ve var olan araçlarının bakımının sağlanabilmesi için gerekli teknik eleman ihtiyacını karşılamak için sanat okulları kurulmuştur (Alkan, Doğan ve Sezgin, 2001). Tanzimat fermanının yayınlanmasından sonra ise ekonomik kalkınmanın bir unsuru olarak yetişmiş insan gücü ihtiyacının karşılanabilmesi için mesleki ve teknik okulların açılması devlet adamları tarafından teklif edilmiş ve buna bağlı olarak 1857 yılında yayınlanan Maarif Nezareti Nizamnamesinde mesleki okullar ve bu okullarda uygulanabilecek programlar yer almıştır. Bu dönemde açılan Askeri Baytar Mektebi, Ziraat Talimnamesi, Orman Mektebi, Maâdin (Madenler) Mektebi, Mektebi Maarif-i Adliye ve Lisan mektebi gibi çeşitli mesleki ve teknik eğitim kurumları bölgesel ihtiyaçlara göz önüne alınarak açılmış ve bu kurumların yönetimi, kadroları ve maddi desteği bölgesel olarak karşılanmaya çalışılmıştır (Akyüz, 2001; Alkan, Doğan ve Sezgin, 2001; Kazu, 2002; Şahin ve Fındık, 2008). Tanzimat döneminde açılan bu mesleki ve teknik eğitim kurumları cumhuriyet döneminde açılan mesleki ve teknik eğitim okullarının temellerini oluşturmuşlardır.

Cumhuriyet sonrası dönemde mesleki ve teknik eğitim üç farklı modelde yapılandırılmıştır. İlk olarak tam zamanlı ve sadece okulda eğitimin yapıldığı “Okul Merkezli Model”, ikinci olarak ise öğrencilerin tam zamanlı olarak işletmelerde eğitildiği “İşletme Merkezli Model” uygulanmıştır. Son olarak ise okul-işletme işbirliğine dayanan ve öğrencilerin haftanın bir ya da iki günü okulda, diğer günleri ise işyerinde olduğu ve öğrencilere kuram ve uygulama arasındaki bağlantıları göstermeyi ve onlara yeni teknolojileri tanıtmayı amaçlayan ve bu nedenle okul ve işletme işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan “İkili Sistem Modeli”dir (Adıgüzel ve Berk, 2009; MEB, 2012; Şahinkesen, 1992). Özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında bakanlıklar arasında eşgüdüm ve koordinasyona yönelik çalışmalar yapılarak bu sistem oturtulmaya çalışılmıştır. Ancak 1940-1960 yılları arasında mesleki ve teknik eğitim programları düzenlenirken işletmelerin ihtiyaçlarının göz ardı edildiği görülmektedir. 1970’li yıllardan itibaren ise işletmeler ile birlikte ticaret ve sanayi odalarının da katkıları ile okul ve sanayi işbirliği tekrar gelişmeye başlamıştır.

Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları, öğrencileri meslek alanlarının ihtiyaç duyduğu iş gücü olarak yetiştirmek ve aynı zamanda onları genel ortaöğretimin amaçlarına uygun olarak yüksek öğretime hazırlamakla yükümlü eğitim kurumlarıdır. Cumhuriyet öncesi dönemden gelen sayı ve nitelik olarak oldukça yetersiz olan mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının geliştirilmesi için cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye’ye davet edilen John Devey, Kuhne ve Ömer Buyse gibi yabancı uzmanların önerileri doğrultusunda ilkökul sonrası iş hayatına devam edecekler için orta dereceli meslek okulları açılması ve teknik insan gücü ihtiyacını karşılayacak kurumların kurulması planlanmış ve 1933 yılında Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü kurulmuştur (Akyüz, 2001; Doğan, 1995; Kazu, 2002, Yılmaz, 1996). Bu müdürlüğün kurulmasından sonra ise öncelikle kurulan ve kurulmakta olan okulların öğretmen ihtiyacını karşılamak

amacıyla 1934-1935 eğitim öğretim yılında Kız Teknik Öğretmen Okulu, 1937-1938 eğitim Öğretim yılında ise Erkek Teknik öğretmen okulu açılmıştır. Bu dönemde öncelikle Ankara, Bursa ve İstanbul'da "Akşam Erkek Sanat Okulları" açılmıştır. 1942-1943 eğitim öğretim yılından itibaren ise Erkek Sanat Okulları Erkek Sanat Enstitülerine dönüştürülmüştür. Aynı dönemde çok sayıda erkek, kız, sanat ve yapı enstitüleri, ticaret okulları açılmıştır. 1950'lerden sonra ise öğretmen okullarına Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu ve Endüstriyel Sanatlar Yüksek Öğretmen Okulu da eklenmiştir (Akyüz, 2001; Yılmaz, 1996). 1968-1970 yılları arasında teknik ara eleman yetiştirmek amacı ile teknisyen okulları açılmış, bu okullar daha sonra teknik liselere dönüştürülmüştür. Aynı dönemde sanat enstitüleri ise endüstri meslek lisesi adını almıştır. 1980 sonrasında Milli Eğitim Bakanlığı yeni bir yapılanmaya gitmiş ve bunun sonucunda yabancı dil ağırlıklı teknik eleman yetiştirmek amacıyla Anadolu meslek liseleri ve Anadolu teknik liseleri açılmıştır. 1997-1998 yılından itibaren sekiz yıllık zorunlu ilköğretim düzenlemesinin bir sonucu olarak meslek liselerinin ortaokul kısmı kapatılmıştır. 2001-2002 eğitim öğretim yılından başlayarak mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının yanı sıra ortaöğretim düzeyinde sertifika ve belge veren mesleki ve teknik eğitim merkezleri faaliyete geçmiştir (Akyüz, 2001; Kuzu, 2002). 2011 yılına kadar Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü, Sağlık İşleri Daire Başkanlığı ve Çıraklık ve Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme ve Yaygınlaştırma Daire Başkanlığı olarak yapılandırılan Mesleki ve Teknik Eğitim teşkilatı 652, sayılı Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Kurulan Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü çatısı altında toplanmıştır (MEB, 2018).

Çeşitli dönemlerde kalkınma planları, hükümet programları ve Milli Eğitim şuralarında alınan kararlarla mesleki ve teknik eğitimin güçlendirilmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır. 1996-2000 yılları arasını kapsayan 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda mesleki ve teknik eğitimin örgün ve yaygın eğitim arasında ve her aşamada yatay ve dikey geçişlere imkan tanıyacak biçimde esnek bir yapıya kavuşturulması gerektiği belirtilmiş ve bunun için bir sistem değişikliği yapılarak modüler öğretime geçilmesi gerektiği ifade edilmiştir. 2001-2005 yıllarını kapsayan 8. Kalkınma Planı'nda ise meslek standartlarının belirlenmesi gereği özellikle vurgulanmış ve bu standartların doğru biçimde belirlenebilmesi için her meslek alanında sektörle işbirliği yapılması gerektiği ifade edilmiştir. 2007-2013 yıllarını kapsayan 9. Kalkınma Planı'nda ise modüler öğretime geçilmesi gerektiği tekrar vurgulanarak sınav ve belgelendirmeye dayalı bir mesleki yeterlik sisteminin oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir (MEB, 2010a). 2014-2018 yıllarını kapsayan 10. Kalkınma Planı'nda ise Ulusal yeterlik çerçevesinin oluşturulması ve buna bağlı olarak eğitim ve öğretim programlarının meslek standartlarına uygun bir biçimde güncellenmesi gereği ifade edilmiş, bu çerçevede ulusal ve uluslararası geçerliliği olan diploma ve sertifikalandırma sistemlerinin geliştirileceği belirtilmiştir. Ayrıca mesleki ve teknik eğitimin ortaöğretim ve yükseköğretim arasında bütünlüğü sağlayacak şekilde ve uygulama ağırlıklı olarak yapılandırılması gereği üzerinde durulmuştur (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Milli Eğitim Şûralarında mesleki ve teknik eğitimle ilgili olarak vurgulanan noktalar ise şu şekilde özetlenebilir: 1996 yılındaki 15. Mili Eğitim Şûrası’nda programlar arası geçişleri kolaylaştırmak için ortak bir çekirdek programın oluşturulması ve yatay ve dikey geçişleri kolaylaştıracak biçimde yeni düzenlemelerin yapılması gerektiği ifade edilmiş ve mesleki ve teknik eğitimde bunu sağlayacak düzenlemenin ise modüler eğitim olduğu vurgulanmıştır. 1999 yılında toplanan 16. Milli Eğitim Şûrası’nda mesleki ve teknik eğitime yönelik programların modüler yaklaşıma göre düzenlenmesi ve iş analizlerine dayalı olarak geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir (MEB, 2010b).

2006 yılında toplanan 17. Milli Eğitim Şûrası’nda mesleki ve teknik öğretim öğrencilerinin alanlarının ders ağırlıklarına göre yeniden belirlenmesi, bu kurumlardan mezun olan öğrencilere mezun oldukları meslek alanının devamı niteliğindeki yükseköğretim kurumlarına geçişte ek puan sağlanması, mesleki ve teknik eğitimin yaygınlaştırılması için okul yöneticileri, meslek odaları, yerel yönetimler, resmî ve özel işverenler, yazılı ve görsel medyanın işbirliği içinde hareket etmesi ve mesleki ve teknik eğitimi seçen öğrencilerin ekonomik ve sosyal yönden desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca özel öğretim kurumlarının da mesleki ve teknik eğitim ile yaygın eğitim alanlarında hizmet sunmalarının sağlanması gerektiği ifade edilmiştir (MEB, 2006). 2010 yılında toplanan 18. Milli Eğitim Şûrası’nda ise öğretmen eğitimi konusu üzerinde durularak mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının öğretmen ihtiyacının turizm fakültesi, sanat ve tasarım fakültesi ile teknoloji fakültesi öğrencileri ile çocuk gelişimi ve eğitimi bölümü öğrencilerinin alacakları pedagojik formasyon ile giderilmesinin çocuk gelişimi ve eğitimi alanındaki öğretmen ihtiyacının karşılanması için ise sağlık bilimleri fakülteleri bu ihtiyacı karşılamaya yönelik bir bölüm açılması gerektiği ifade edilmiştir. 18. Milli Eğitim Şûrası’nda ayrıca mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında ki atölyelerin modüler sisteme uygun biçimde düzenlenmesi gerektiği vurgulanmış, mesleki ve teknik ortaöğretime talebi arttırmak amacıyla işletmelerde beceri eğitimi yapan öğrencilerin sosyal güvenlik haklarının iyileştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bunların yanı sıra mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin alanları ile ilgili yükseköğretim kurumlarına yerleştirilirken yükseköğretime geçişte ek puan verilmesi gerektiği ifade edilmiştir (MEB, 2010c). 19. Milli Eğitim Şûrası’nda ise öğretim programlarının güncellenmesi, öğretmen ve okul yöneticilerinin nitelikleri, okul güvenliğinin sağlanması, branş öğretmenleri ile meslek öğretmenlerinin maaş karşılığı ders saatlerinin eşitlenmesi vb. Kararlar alınmıştır. Ayrıca öğretmenlerin mesleki gelişimleri ve araştırma geliştirme etkinliklerini gerçekleştirmek amacıyla Milli Eğitim Akademisinin kurulması önerilmiştir (MEB, 2012; MEB, 2014).

Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar olan hükümet programları incelendiğinde, zaman zaman mesleki ve teknik eğitimle ilgili ifadelere yer verildiği görülmektedir. 61 hükümet programının 22’si mesleki teknik eğitimi doğrudan ele almış ve mesleki ve teknik eğitimin geliştirilmesine yönelik yapılması planlanan çalışmaları açıklamıştır. İlk hükümet programlarında özellikle ilköğretimi tamamlayan bireylerin tamamının

yükseköğretime onları yönlendirecek bir ortaöğretim kurumuna gitmelerindense mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarına yönlendirilerek iş piyasasına yönlendirmeleri yönünde vurgu yapılmıştır. 1960'a kadar olan hükümet programlarında mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının esas amacının iş piyasası için gerekli olan nitelikli insan gücünü yetiştirmek olduğu ifade edilerek bu kurumların yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmaların yapıldığı ifade edilmiştir. 1960 sonrası hükümet programlarında ise mesleki ve teknik öğretim kurumlarının açılmasında iş piyasasının ihtiyaçlarının dikkate alınacağı vurgulanmıştır. 1980 sonrası hükümet programlarında ise mesleki ve teknik eğitime öncelik verildiği ifade edilerek, mesleki ve teknik eğitime dikkat çekilmesi yönünde çalışmaların yapıldığı belirtilmiştir (www.tbmm.gov.tr/kutuphane).

Kalkınma planları, Milli Eğitim Şuraları ve hükümet programlarının ortak noktası olarak mesleki ve teknik eğitimin dünya standartlarına uygun bir biçime getirilmesi ve bunun için meslek standartlarının belirlenmesi, uluslararası tanınırlığı olan diploma ve sertifikaların hazırlanması ve öğrencilerin yatay ve dikey hareketliliğine imkân tanıyacak olan modüler mesleki ve teknik eğitim programlarının hazırlanması gerektiği söylenebilir (Mutlu ve Akaya, 2006).

2001 yılında kabul edilen 4702 sayılı yasa ile ortaöğretim sistemi, mesleki ve teknik eğitim ağırlıklı olarak yeniden düzenlenmiştir. 4702 sayılı yasa ile getirilen yeniliklerin bazıları şunlardır: Öğrencileri hayata ve yükseköğretime hazırlayan ve yatay ve dikey geçişlere imkân tanıyacak olan esnek bir biçimde oluşturulmuş yeni programların tasarlanması planlanmıştır. Ayrıca örgün ve yaygın eğitimi bir arada sunabilecek mesleki ve teknik eğitim merkezlerin kurulması kararlaştırılmıştır. Yine bu yasa kapsamında bir telafi programı düzenlenerek, bu telafi programını başarı ile bitiren kalfa, usta ve genel lise mezunlarına meslek lisesi diploması verilmesi planlanmıştır. Bu yasa ile ayrıca mesleki ve teknik ortaöğretime tamamlayan öğrencilerin bitirmiş oldukları mesleki ve teknik öğretim programının devamı niteliğinde olan meslek yüksekokullarına sınavsız başvurabilecekleri ifade edilmiştir (Kazu, 2002; MEB 2010b, MEB, 2014).

2012-2013 eğitim öğretim yılından itibaren 4+4+4 olarak yeniden düzenlenen ve 12 yıla çıkarılan zorunlu eğitimin ardından ortaokullar yeniden açılmıştır. Fakat ortaokulların yeniden açılmış olması mesleki ve teknik eğitimin bu sisteminin ikinci kademesinde başlamasını sağlamamıştır. Mesleki ve teknik eğitim yine 9. sınıftan itibaren yani liselerde başlamaktadır. Mesleki ve teknik liselerin 9. sınıflarında genel liselerde uygulanmakta olan öğretim programlarına yer verilmekte, mesleğe yönelik programlar ise 10. sınıftan itibaren uygulanmaktadır.

Türkiye'de mesleki ve teknik eğitimin geliştirilmesine yönelik yapılan çalışmalar

Mesleki ve Teknik eğitim hayatın her alanında ihtiyaç duyulan mesleklere nitelikli eleman yetiştirilmesi için verilen bilgi ve becerilerin eğitimidir (Özçiftçi, Göloğlu ve Kadı, 2004: 216). Hızla gelişen ve yenilenen teknolojilerin kullanıldığı günümüz dünyasında ülkelerin ihtiyacı olan insan gücünün güncel ve geçerli bilgilere sahip olarak yetiştirilmeleri mesleki ve teknik eğitim kurumlarının en önemli görevidir. Bu görevi

başarmak için gerekli alt yapı ve bilgi birikimime sahip olmayan bir mesleki ve teknik eğitim hem ülke içinde hem de uluslararası piyasada ayakta kalmakta zorlanacaktır. Bu nedenle mesleki ve teknik eğitim yapılandırılırken güncelliğini koruyan ve istihdam alanı oluşturabilecek nitelikte olan mesleklerin doğru bir şekilde incelenmesi, bu mesleklere ilişkin dünyada kabul edilebilecek yeterliklerin ortaya konması ve mesleki ve teknik eğitimin içeriğinin ve bu eğitimde kullanılacak olan yöntem, teknik ve araçların en uygun şekilde seçilmesi gerekmektedir (Gömleksiz, 2010).

Bu noktadan hareketle mesleki ve teknik eğitimde, öğrencileri iş piyasasına hazırlamak, onların akademik ve mesleki gelişimleri tüm yönleriyle değerlendiren bir sistem oluşturarak, eğitim ve iş olanaklarının dengeli bir şekilde düzenlendiği planların uygulamaya geçirmek hedeflenmelidir. Ancak Türkiye’deki mesleki ve teknik eğitimin durumu göz önüne alındığında bu amaçların gerçekleşmesini engelleyen sorunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Öğrencilere yeterince rehberlik sunulmaması ve ilgi ve yeteneklerine uygun programlara yönlendirilememeleri ve bu nedenle meslek alanlarını çok fazla tanımadan seçim yapmaları,
- Mesleki ve teknik eğitime yönelik programlar hazırlanırken ulusal, yerel ve iş dünyasının ihtiyaçlarının dikkate alınmaması ve buna bağlı olarak çeşitli iş alanlarında nitelikli insan gücü ihtiyacının karşılanamaması,
- Okulların ve işyerlerinin eşgüdümlü bir biçimde çalışmaması ve bu nedenle okullarda verilen eğitimlerin iş piyasasının beklediği insan gücünü yetiştirememesi,
- Öğrencilerin mesleki yeterliliklerinin ölçülememesi,
- Ulusal ve uluslararası standartlara uygun eğitim programlarının uygulanamaması (Kazu, 2002; Gömleksiz, 2010).

Kısaca açıklanan bu sorunlar dikkate alındığında mesleki ve teknik ortaöğretim basamağındaki yanlış veya eksik uygulamalar sonucunda öğrencilerin ilgi ve yetenekleri göz ardı edilerek okullara yönlendirildikleri ve bunun neticesinde özellikle üniversite aşamasında bir mesleğe yönelmeye çalıştıkları görülmektedir. Mesleki ve teknik ortaöğretim öğrencilerinin ihtiyaç duyulan ara eleman olarak yetişmelerini sağlamak için mesleki ve teknik eğitim programlarının günümüz dünyasında geçerli olan meslekleri içinde barındıracak, bölgesel ve yerel ihtiyaçları karşılayacak ve öğrencilere yatay ve dikey geçiş imkanı sağlayacak biçimde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu düşünceden hareketle Türkiye’de uzun süredir işgücünün niteliğini yükseltmek ve tüm iş alanlarında istihdam imkanlarının artmasını sağlamak için mesleki eğitim sistemi geliştirilmeye çalışılmaktadır (Altın, 2007). Mesleki ve teknik öğretim tarihsel süreç içerisinde politik ve ekonomik gelişmeler doğrultusunda birçok kez yeniden düzenlenmiştir (Adıgüzel ve Berk, 2009: 221). Türkiye’de farklı zaman dilimlerinde mesleki ve teknik eğitimin geliştirilmesi ve güçlendirilmesine ilişkin proje odaklı ve yasal düzenlemeleri içeren çeşitli çalışmalar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından

yapılmıştır. Mesleki ve teknik eğitimi değiştirmeye ve geliştirmeye yönelik ilk çalışma 1970'li yılların sonlarına doğru yapılan “Okul-Sanayi Ortaklaşa Eğitim Projesi” ile başlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinin birlikte hayata geçirdikleri Okul Sanayi Ortaklaşa (**OSANOR**) Eğitimi projesi 1978-1980 yılları arasında uygulanmıştır. Bu proje kapsamında Adana, Bursa, İstanbul ve İzmir’de birer endüstri meslek lisesi deneme okulu olarak seçilmiştir. Bu projenin amacı ülkenin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünü, bireylerin ilgi ve yeteneklerini de dikkate alarak yetiştirmek için okul ve sanayinin ortaklaşa yürütebilecekleri bir sistemi geliştirmektir (Akhun, 1987). Dört ilden seçilen dört okulda uygulanması planlanan OSANOR projesinde ilerleyen zamanlarda okul sayısı 23 olmuştur. Bireylerin mesleki ve teknik eğitim ihtiyaçlarının giderilmesinde okul ve sanayinin işbirliğini amaçlayan bu projenin başlaması ile birlikte yerel ihtiyaçları belirlemeye yönelik çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca işverenlerin ve çalışanların mesleki ve teknik eğitimin planlanmasına yönelik çalışmalara eğitimcilerle birlikte katılmaları ve böylelikle eğitimcilerin ve işletme sahipleri ve çalışanlarının birbirlerinin farkında olmaları sağlanmıştır (Doğan, 1984). OSANOR projesinden sonra özellikle de 1986 tarih ve 3308 sayılı çıraklık ve mesleki eğitim kanununun çıkarılmasından sonra mesleki ve teknik eğitime yönelik ve sivil toplum kuruluşları, kamu kuruluşları, milli eğitim bakanlığı, üniversiteler ve çeşitli uzmanların katkıları ile yapılan proje ve çalışmalar hız kazanmıştır. Bu kanuna göre çırakların sigortalanması, sigorta primlerinin devlet tarafından ödenmesi ve çırakların alması gereken ücret konusunda düzenlemeler yapılmıştır. Aynı zamanda bu kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte mesleki ve teknik eğitim gören öğrencilerin öğretim sürelerinin 2/3’ünü işletmelerde geçirmeleri sağlanmıştır (Eroğlu, 1999). Mesleki ve teknik eğitimi değiştirmeye ve geliştirmeye yönelik yapılan diğer çalışmalar şu şekilde özetlenebilir:

METGE: Yedi ilde yedi okul ile başlayan “Meslekî ve Teknik Eğitimi Geliştirme Projesi” 1993-2003 yılları arasında uygulanmıştır. 1996 yılında projeye 33 ilde toplam 57 okul dahil olmuştur. 2000 yılından sonra ise projenin tüm illere yaygınlaştırılması ve tüm mesleki ve teknik eğitim okullarında uygulanması kararı alınmıştır. Bu projenin temel amacı yerel ihtiyaçları göz önünde bulunduran bir okul yapısı oluşturmak ve öğretim sistemini bu ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirmektir. Bu amacı gerçekleştirebilmek için ihtiyaçlara göre düzenlenen modüler öğretim programlarının geliştirilmesi, meslek standartlarının oluşturulması, öğrencileri iş piyasası konusunda bilinçlendirmek ve tüm bunları karşılayacak şekilde kaynakları ve okul donanımlarını hazırlamak bu projenin diğer amaçlarıdır (Bolkol, 1999; Günceoğlu, 2003; Kavak, 1992). METGE Projesi ile okullarda, gelişen teknolojinin kullanılmasını sağlayan, yeterliğe dayalı öğretim programlarını geliştirebilen ve bireysel öğretime dayalı bir eğitim anlayışı oluşturulmaya çalışılmıştır ve buna bağlı olarak modüler öğretim çalışmaları başlatılmıştır (MEB, 2004).

MTEM: 2003-2007 yılları arasında uygulanması planlanan Mesleki ve Teknik Eğitimin Modernizasyonu Projesi (MTEM), meslek ve teknik eğitimde görev alacak olan

öğretmenlerin eğitiminin kalitesini yükseltmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu proje kapsamında meslek dersleri öğretmenlerinin alan yeterlilikleri belirlenmiş ve belirlenen bu yeterliliklere dayalı olarak toplam 474 modüler öğretim programı geliştirilerek 2004-2005 eğitim öğretim yılından itibaren 14 mesleki ve teknik eğitim fakültesinde uygulanmıştır (MEB, 2009). Bu proje kapsamında geliştirilen eğitim programlarının uygulanabilmesi için okullara aynı zamanda donanım desteği de sağlanmıştır. Fakat yapılan çeşitli araştırmalara dayalı olarak mesleki ve teknik eğitim fakültelerinin AB uyum denkliklerini sağlayamadıkları, bu fakültelerden yetişen meslek öğretmenlerinin istihdamında sıkıntılar olduğu ve mesleki ve teknik eğitim fakültelerinin iş piyasasına eleman yetiştirememesi gibi gerekçelerle bu fakültelerin kapatılmasına karar verilmiştir. Bu kararla birlikte mesleki eğitim fakülteleri, sanat ve tasarım fakültelerine, teknik eğitim fakülteleri teknoloji fakültelerine, ticaret ve turizm eğitim fakülteleri ise turizm fakültelerine dönüştürülmüştür. Bu nedenle bu proje kapsamında geliştirilen modüler öğretim materyalleri uygulamaya konulamamıştır ve bu proje son bulmuştur (Sezgin ve Taşpınar, 2011).

MEGEP/SVET: Beş yıllık bir süreyi kapsamı planlanan ve 2002-2007 yılları arasında yürütülen MEGEP/SVET (Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi) projenin ilk altı ayı başlangıç dönemi, geri kalan 4,5 yıllık süre ise uygulama dönemi olarak düşünülmüştür. Bu proje kapsamında 31 ilde İş Piyasası ve Beceri İhtiyaç Analizi yapılmış ve böylece Türk iş piyasasının yapısı hakkında bilgi edinilmiştir. Sektör ve iş analizine yönelik yapılan çalışmalar ile toplam 576 meslek analiz edilmiş ve meslek standartları belirlenmiştir. Buna bağlı olarak ise 42 alanda 192 mesleğe yönelik eğitim standardı hazırlanmıştır. Bu standartlar doğrultusunda yeterliliğe dayalı modüler öğretim programları geliştirilerek, bu programların yürütülmesi için 5189 adet modül hazırlanmıştır (MEB, 2010a). Bu proje ile birlikte mesleki ve teknik eğitimde tüm tarafların katılımıyla mesleki ve teknik eğitimin yeniden tercih edilmesinin sağlanacağı, eğitim kurumları ve iş piyasası arasında köprülerin kurulacağı, ulusal ve uluslararası standartlara dayalı eğitim programlarının yer alacağı ve arz-talep dengesinin dikkate alınacağı yeni bir yaklaşım uygulanmaya başlanmıştır (Altın, 2007; Sert, 2007; Gömleksiz, 2010). 2004- 2005 eğitim öğretim yılından itibaren bu proje kapsamında bir çerçeve öğretim programı uygulanmaya başlamıştır. Bu programa göre genel liseler ile mesleki ve teknik liselerde 9. sınıf dersleri ortak dersler olarak yer almıştır. 10. sınıftan itibaren ise seçilen alanlara bağlı olarak meslek derslerinin oranlarının artmasına karar verilmiştir. Yine bu çerçeve program kapsamında 12. sınıf sonunda alan diploması ve dallara göre ise diploma ile birlikte uzmanlık sertifikası verilmesi planlanmıştır (Altın, 2007). Bu projeye daha önce METGE projesi ile başlayan modüler öğretim çalışmaları modüler öğretim programlarının 2007-2008 eğitim öğretim yılından itibaren ülke çapındaki mesleki ve teknik uygulanmasına dönüşmüştür.

İKMEP: 2008-2010 yılları arasında uygulanan İnsan Kaynaklarının Mesleki Eğitim Yoluyla Geliştirilmesi Projesi (İKMEP) kapsamında akademisyenlerin, MEB temsilcilerinin, alan uzmanlarının, sektör temsilcilerinin ve sivil toplum kuruluşu

temsilcilerinin katılımıyla 64 mesleğe yönelik modüler öğretim programı ve 3600 modüle ait bilgi formları hazırlanmıştır. MEB Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı ve YÖK ile ortaklaşa yürütülen bu projenin amacı nitelikli işgücünün katkısıyla Doğu ve Güneydoğu'da küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmesini ve aynı zamanda iş piyasası meslek yüksekokulları ve mesleki teknik ortaöğretim kurumları arasında işbirliğini sağlamaktır. Mesleki ve teknik eğitimin kalitesinin artırılmasıyla insan kaynaklarının gelişimini sağlamak da bu projenin amaçları arasındadır (Çolak, 2014). Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bulunan 8 pilot ilde uygulanan bu proje ile seçilen meslek alanlarına yönelik meslek analizleri ve işlem analizleri yapılmış ve bunlara dayalı olarak yeterlilik tabloları ve modül bilgi formları hazırlanmıştır. Bu çalışmalara dayalı olarak hazırlanan programların 2010-2011 eğitim öğretim yılından itibaren yükseköğretim kurumlarında uygulanmasına karar verilmiştir (Özdemir ve Göktaş, 2012; Çolak 2014).

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Tüm bunlar ışığında mesleki ve teknik öğretim kurumlarının Türkiye çapında yaygın olduğu ve bu kurumlarda çok sayıda programa yer verildiği görülmektedir. Ayrıca mesleki ve teknik eğitimin geliştirilmesi ve güçlenmesine yönelik ulusal ve uluslararası projeler ve işbirlikleri yapılmaktadır. Mesleki ve teknik öğretimle ilgili olarak cumhuriyet öncesinden günümüze kadar olan süreçte yapılan tüm bu çalışmaların iş piyasasının ihtiyaç duyduğu insan kaynaklarının kalitesini arttırmaya ve mesleki ve teknik okullardan mezun olan kişilere yönelik istihdam imkanlarını arttırmaya yönelik olduğu görülmektedir.

Ancak, sektörle işbirliğinin yeterince sağlanamaması, sanayinin ihtiyacı olan niteliğe sahip bireylerin yetiştirilememesi, eğitim programlarında ve mesleki yönlendirmedeki eksikliklerin olması, sistemin ne kadar esnek hale getirilmeye çalışılsa da hala katı ve merkezîyetçi bir yapıya sahip olması, mesleki ve teknik öğretimle ilgili farkındalık oluşturma çalışmalarının yetersiz olması, mesleki ve teknik öğretimin gelişmesinin önündeki engeller olarak sıralanabilir.

Bu sonuçlara dayalı olarak şu öneriler sunulabilir: Öncelikle Türkiye çapında yaygın olan ve oldukça fazla programı bünyesinde barındıran mesleki ve teknik öğretim kurumlarına farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmalar yapılabilir. Böylelikle mesleki ve teknik eğitimin tercih edilen bir eğitim öğretim alanı olması sağlanabilir. Ayrıca sektörle doğru bir işbirliğine gidilerek tüm bu iyileştirme ve geliştirme çabalarının sonucunda mesleki ve teknik öğretim kurumlarından mezun olan bireylerin istihdam olanakları genişletilebilir. Mesleki ve teknik eğitimin geliştirilmesi ve güçlendirilmesine yönelik yapılmış olan projelerin etkililiğinin derinlemesine incelendiği araştırmalar yapılabilir. Son olarak başka ülkelerdeki mesleki ve teknik eğitime yönelik güncel çalışmalar incelenerek Türkiye ve diğer ülkelerdeki uygulamaların karşılaştırılmasına yönelik araştırmalar yapılabilir.

Kaynaklar

- Adıgüzel, O. C. ve Berk, Ş. (2009). Mesleki ve teknik ortaöğretimde yeni arayışlar: yeterliğe dayalı modüler sistemin değerlendirilmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 220-236.
- Akhun, İ. (1987). Okul-sanayi ortaklaşa (osonor) eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Özel Sayı*, 2, 203-209.
- Akyüz, Y. (2001). *Türk eğitim tarihi*. İstanbul: Alfa.
- Alkan, C., Doğan, H. ve Sezgin, İ. (2001). *Mesleki ve teknik eğitimin esasları*. Ankara: Nobel.
- Altın, R. (2007). *Mesleki eğitim sisteminde yeni eğilimler ve modüler sistem*. Ankara: Mesut Matbaacılık.
- Bolkol, N. (1999). *Mesleki ve teknik eğitimde çağdaş bir yaklaşım "Metge" projesi*. IV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri 2, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayın No: 51. Eskişehir, 418-430.
- Celep, C. (2006). *Türkiye’de mesleki ve teknik eğitim sorunları ve model önerisi*. 1. Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Teknolojileri Kongresi 05-07 Eylül 2005, İstanbul. Basım: Marmara Üniversitesi.
- Çolak, N. (2014). İkmep ve elektrik ön lisans programları. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi (EJOIR)*, 2 (Özel sayı), 113-124.
- Doğan, H. (1984). Okul sanayi ortaklaşa (OSANOR) eğitimi çalışmaları ve elde edilen sonuçlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(1), 250-288.
- Doğan, H. (1995). *Okul-sanayi ilişkileri*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Eroğlu, G. (1999). *Kız meslek lisesi el sanatları bölümü son sınıf öğrencilerinin okul-sanayi işbirliği kapsamında işletmelerde beceri eğitimi ile ilgili karşılaştıkları sorunlar, nedenleri ve çözüm yolları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Gömlüksüz, M. N. (2010). Mesleki ve teknik ortaöğretimde modüler öğretim uygulamasına ilişkin öğrenci görüşleri. *E-Journal of New World Science Academy*, 5(4), 2104-2122.
- Günceoğlu, B. (2003). *Kız teknik öğretim okulları meslek dersleri programlarının modüler öğretim yaklaşımına uygunluğunun öğretmen ve öğrenci görüşleri doğrultusunda tespiti: (Metge Projesi el sanatları teknolojisi alanı meslek dersleri program örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Herdman, E. A. (2006). Guidelines for conducting a literature review and presenting conference papers. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 3(1), 2-4.
- Kavak, Y. (1992). Meslek yüksekokulları iş hayatı ilişkileri. *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 95-115.
- Kazu, İ. Y. (2002). *Türk milli eğitim sisteminde mesleki ve teknik eğitim*. Elazığ: Üniversite Kitabevi.
- MEB. (2004). *METGE Mesleki ve teknik eğitimi geliştirme projesi kapanış raporu*. Ankara: MEB.
- MEB (2006). 17. Milli Eğitim Şurası 11.03.2018 tarihinde https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar adresinden indirilmiştir.
- MEB (2009). *Projeler* 09.09.2009 tarihinde www.projeler.meb.gov.tr adresinden indirilmiştir.
- MEB (2010a). *MEGEP* 04.02.2010 tarihinde www.megep.meb.gov.tr adresinden indirilmiştir.
- MEB (2010b). 04.04.2010 tarihinde http://earged.meb.gov.tr/urn/tr/pdf/mesleki_ve_teknik.pdf adresinden indirilmiştir.

- MEB (2010c). 18. Milli Eğitim Şurası 11.03.2018 tarihinde https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar adresinden indirilmiştir.
- MEB (2012). *Mesleki ve teknik eğitim çalıştayı*. Ankara: MEB. Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü.
- MEB. (2014). Türkiye Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2014-2018. Ankara: MEB.
- MEB (2018). Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimin görünümü. Ankara: MEB Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü.
- Mutlu, N. ve Akaya, G. (2006). *Modüler program geliştirme*. 1. Uluslararası Mesleki ve Teknik Eğitim Teknolojileri Kongresi 05-07 Eylül 2005, İstanbul. Basım: Marmara Üniversitesi.
- Özçifçi, A., Göloğlu, C. ve Kadı, İ. (2004). Yükseköğretim öncesi mesleki ve teknik eğitim için öneriler, mesleki ve teknik eğitimde öğretmen eğitimi, Milli Eğitim Bakanlığı: MTEP (Mesleki Eğitimin Modernizasyonu Projesi) Uluslararası Konferansı, 22-23 Ocak 2004, Ankara. 217-220.
- Özdemir, D. ve Göktepe, Y. (2012). Meslek yüksekokullarında insan kaynaklarının mesleki eğitim yoluyla geliştirilmesi öğretim programının öğrencilerin akademik başarılarına etkisi: Erzurum Üniversitesi örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(2), 126-131.
- Sert, Ö. (2007). *Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında modüler öğretim sisteminin bilişim teknolojileri alanında uygulanması ve öğretmen, öğrenci açısından değerlendirilmesi* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Sezgin, İ. ve Taşpınar, M. (2011). *Mesleki ve teknik eğitime öğretmen yetiştirme*. S. Aynal Kilimci (Editör). *Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme*. Ankara: Pegem Akademi, 181-208.
- Şahin, İ ve Fındık, T. (2008). Türkiye’de mesleki ve teknik eğitim: mevcut durum, sorunlar ve çözüm önerileri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(3), 65-86.
- Şahinkesen, A. (1985). *Çıracılık eğitimi: Türk milli eğitim sistemindeki uygulamalar*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Şahinkesen, A. (1992). Eğitimde ikili sistem. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25(2), 687-701.
- TBMM. *Hükümet programları* 07.09.2012 tarihinde www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukümetler.html adresinden indirilmiştir.
- Kalkınma Bakanlığı (2013). 10. kalkınma planı 20.04.2018 tarihinde <http://www.kalkinma.gov.tr> adresinden indirilmiştir.
- Yılmaz, F. (1996). Ülkemizde mesleki ve teknik eğitim. *Eğitim ve Yaşam*, 96, 18-23.

